

Dėl PETRO CVIRKOS VEIKLOS 1940-1947 METAIS APŽVALGA **Istorinės-archyvinės pažymos papildymas**

Atsakydami į **Vilniaus miesto Pavadinimų, paminklų ir atminimo lentų komisijos raštą Nr. 51-74280/19 (3.3.2.11.-T1)**, kurioje buvo prašoma pateikti informaciją apie Petro Cvirkos veiklą 1940-1947 m., parengėme **Istorinę-archyvinę pažymą** (toliau – Pažyma).

Pažymos (d) punkte „Liudytojas poeto Kazio Jakubėno byloje“ minėtus argumentus grindėme Literatūros ir meno archyve saugomais LSSR Tarybinių Rašytojų sąjungos susirinkimų protokolais bei dokumentų rinkiniu „Rašytojas pokario metais“, Vilnius, Vaga, 1991, kitais viešais šaltiniais.

Toliau tirdami rašytojo P. Cvirkos visuomeninę veiklą išanalizavome ir Lietuvos Ypatingame archyvo fonde Nr. K-1 ap. Nr. 58 saugomą bylą Nr. P 4465, kurioje radome Pažymos (d) punktą papildančių iki šiol neskelbtų dokumentų. Todėl siunčiame Pažymos papildymą. Jame citatas pažymėjome kursyvu, o svarbesnes vietas – juodesniu šriftu.

1. LTSR Rašytojų Sąjungos Valdybos narių liudijimai LTSR Valstybės Saugumo Ministerijai (VSM): P. Cvirka, A. Churginas, K. Korsakas, J. Baltušis, A. Venclova

1946 m. balandžio 20 d. pažymėti P. Cvirkos **ranka rašyto ir pasirašyto** dviejų su puse puslapio apimties parodymai, kuriuose teigiama, jog P. Cvirka poetą Jakubėną pažįstas nuo 1929 m. ir kad: „*Grižus po karo man iš Maskvos ir reorganizavus literatūrinį gyvenimą, su Jakubėnu man teko daugybę kartų teko susidurti. Visu savo elgesiu, savo nuotaikomis K. Jakubėnas buvo visai svetimas gyvenamajam laikotarpiui, tarybiniam laikotarpiui. Keliuose literatūros vakaruose K. Jakubėnas po savo programos visuomet išsitraukdavo („virš programos“) kokį nors antitarybinį eilėrašį ir jį gausiai auditorijai perskaitydavo (...) Ilgą laiką K. Jakubėnas skaitė eilėrašį pavadintą „**Dziegoriukas**“. Tai paskvilis prieš Raudonąją Armiją. Paėmęs žinomų faktų apie kokio nors dezertyro, žuliko pasielgimą su civiliais gyventojais jis (K. Jakubėnas) visą tą niekšiskai apibendrindavo ir išeidavo, kad visa Raudonoji armija – tai „dziegoriukų“ vagilių armija. Už tokį elgesį ir tokią „poeziją“ K. Jakubėną aš ir mano draugai (K. Korsakas, J. Baltušis, A. Venclova) ne kartą esame griežtai įspėję. K. Jakubėnas apsimesdavo, kad mes nesupratę šposo, juk tai – ne politika, o šposas, lengvas jumoras.*

Man žinoma, kad pažangiam Amerikos lietuvių atstovui /A. Bimbai/ apsilankius Lietuvoje, K. Jakubėnas pagamino paskvilį prieš draugą Bimbą ir skaitė jį daugelyje vietų (ne literatūros vakaruose). Maždaug kovo mėn. Vytauto D. universitete jaunimo organizuotame vakare, esant gausiai auditorijai K. Jakubėnas perskaitė eilėraščių, kurie savo prasme, savo nuotaikomis buvo tikra antitarybinė propaganda. K. Jakubėnas pakeltu balsu šaukė, kad gražintų ištremtus brolius. Apie kuriuos „brolius“ eina kalba, nesunku suvokti. Be abejo, Jakubėnas reikalavo savo poezijoje gražinti tuos, kurie ~~nedera~~ [išbraukta P. Cvirkos] žudė valstiečius, tarybinius mūsų piliečius, o pakliuvo į mūsų tarybinio saugumo agentų rankas.

Gal Jakubėnas nesupranta ką daro, gal Jakubėnas nežino tos aštrios politinės padėties, kuri yra mūsų valstybėje. Ne, jis, be abejo žino. Ir jeigu savo poezijoje šaukia gražinti „ištremtus brolius“, tai reiškia, jis nori, kad Tarybinė valdžia amnestuotų nacionalistus banditus.

Už tokį elgesį jau pažodžiui gana ilgą laiką tramdžius (?) kantrybę daug kartų K. Jakubėną draugiškai įspėjus ir jam vis dėlto nepaklausius, LTSR Tarybinių Rašytojų s-[ajun]gos valdyba jį išmetė iš LTSR Tarybinių Rašytojų S-[ajun]-gos. Tas buvo padaryta prieš keletą savaičių“. Greta į bylą įsegtas ir teksto vertimas į rusų kalbą, pasirašytas „LTSR VSM vertėja Leniova“. (Kalba netaisyta, cit iš lietuvių kalba ranka rašyto teksto K-1 ap. 58, b P 4465, l. 49).

Šis liudijimas viešinamas pirmą kartą. Kelias jo citatas dar 1988 m. žurnale „Jaunimo gretos“ buvo paskelbęs K. Jakubėno brolis advokatas Alfonsas Jakubėnas, kuriam 1946 m. buvo leista susipažinti su byla ir nusirašyti kelis sakinius. Iš žurnalo „Jaunimo gretos“ A. Jakubėno liudijimas buvo perspausdintas 1991 m. dokumentų rinkinyje „Rašytojas pokario metais“.

Verta atkreipti dėmesį, kad, savo liudijime, skirtingai nei kiti parodymus VSM davę LTSR Tarybinių Rašytojų sąjungos nariai, P. Cvirka nenurodo savo namų adreso ir nesilaiko oficialios apklausos formos. Jo parodymai yra neformalaus laiško struktūros, pvz. data įrašyta ne teksto pradžioje, o pabaigoje, po P. Cvirkos parašu.

Tą pat dieną **1946 m. balandžio 20 d.** pradėta K. Jakubėno baudžiamoji byla K-1 ap. 58, b P-4465 ir išrašytas K. Jakubėno arešto orderis. Po keturių dienų, balandžio 24 d., K. Jakubėno namuose atlikta krata, o poetas suimtas.

Byloje Nr. P 4465 įsegti ir kitų LTSR Tarybinių Rašytojų sąjungos narių parodymai. Tenka paminėti, kad, skirtingai nei P. Cvirka, kitus literatūros darbuotojus apklausia VSM pareigūnai, jų parodymų dokumentai turi rubriką „Apklauskos Protokolas“, apklaustųjų atsakymai į klausimus užrašyti ranka ir nėra perspausdinti mašinėle. Pokalbiai vyksta rusų kalba. Protokolams būdinga vienoda klausimų ir atsakymų struktūra. Jų liudijimų datos yra chronologiškai vėlesnės, nei K. Jakubėno suėmimas.

1946 m. balandžio 24 d. (17-19 val.) yra pažymėtas **poeto Aleksio Churgino** apklausos protokolas. Į tardytojo klausimą, ką žinąs apie antitarybinę K. Jakubėno veiklą, A. Churginas atsakė taip:

„1945 m. sausio mėnesį literatūros vakare Kauno universitete su studentais, kuriame dalyvavo Salomėja Nėris, Venclova Antanas, aš, Miškinis Antanas ir kiti (...) vėliau aš sužinojau ar iš paties Jakubėno, ar iš Reimerio, kad Ukmergėje Jakubėnas skaitė viešai eilėraščių, kuriame buvo toks sakinytis: „slėpkis slėpkis bernužėli į žalią girelę“ (...), iš kitų rašytojų kaip Petras Cvirka, Drazdauskas, ne kartą girdėjau, kad Jakubėnas elgėsi negerai, viešai skaitė antitarybines eiles“ (...) „1945 m. pradžioje Ukmergėje pokalbyje su grupe vakaro dalyvių, tarp jų Geniušu, Ruzgu, Miškiniu, Jakubėnas pareiškė: „dar nespėjau sugrįžti iš Ukmergės, kai į VKP (b) buvo nusiųstas signalas apie mano pasirodymą. (...) Jakubėnas Kazys skaitė eilėraščių „Dziergoriukas“, „Laikrodėlis“ (...) nukreiptą prieš Raudonąją armiją“ bei priduria, kad „kaip poetas ir kritikas jis [K. Jakubėnas] yra blogas“. Apklausė vyresnysis 3 Ka[uno] VSM įgaliotinis Gn[parašas neįskaitomas]. (versta iš rusų k. cit iš K-1 ap. 58, b P 4465, l. 51, 51 a.v., 52, 53, 54).

1946 m. gegužės 31 d. data (laikas neužrašytas) yra pažymėtas **literatūros kritiko Kosto Korsako** apklausos protokolas. Į tardytojo klausimą, ką K. Korsakas žinąs apie K. Jakubėno elgesį 1944-1945 m., jis atsako taip: *„Iš kitų lietuvių rašytojų man žinoma, kad jis dalyvavo literatūrinuose vakaruose Kaune, kur skaitė savo spaudoje neskelbtus eilėraščius, kuriais kreipėsi į auditoriją (...) jis nerado reikalo keisti savo literatūrinės ideologijos. Jis nepripažindavo savo klaidų, aiškindamas, kad jį kiti ne taip suprato“.* Verta paminėti, kad šiame liudijime **neminimas nė vieno eilėraščio pavadinimas**. Protokolą surašė LTSR VSM 8-osios tard[ymo] dalies vyr. tardytojas Belov. (versta iš rusų k. cit iš K-1 ap. 58, b P 4465, l. 55, 56, 57, 57 a.v.).

1946 m. birželio 2 d. data (laikas neužrašytas) yra pažymėti **rašytojo Juozo Baltušio** apklausa. Tardytojo paklaustas, kas jam yra žinoma apie antitarybinius Jakubėno poelgius, J. Baltušis

atsakęs taip: „1944 m. gale literatūros vakare Kaune jis kreipėsi į auditoriją savo eilėraščių „**Laikrodis**“, kuriame užsiminė apie nusikalstamą Raudonosios armijos karių veiklą, kurie tariamai apiplėšinėjo lietuvius. Raudonąją armiją šmeižiančius faktus jis vartojo abstrakčiai. (...) **bet tų kūrinių aš pats niekada negirdėjau**“. Apklausė jaunesnysis leitenantas Belov. (versta iš rusų k. cit iš K-1 ap. 58, b P 4465, l. 58, 58 a.v. 59, 59 a.v., 60).

1946 m. liepos 10 d. data (9:30 – 10:20 val.) pažymėtas **poeto Antano Venclovos** apklausos protokolas. Į klausimą apie priežastis, kodėl K. Jakubėnas buvo pašalintas iš Rašytojų sąjungos, pateiktas toks atsakymas:

„*Jakubėnas kaip rašytojas ir žmogus yra individualistas, mėgsta ginčytis įvairiausiais klausimais ir sunkiai pasiduoda kitokiam, nei savo paties, požiūriui. Kaip man žinoma, Jakubėnas pašalintas iš Tarybinių Rašytojų sąjungos už savo dviprasmiškus eilėraščius, kuriuos skaitė literatūros vakarų metu Kauno mieste. Iš tokių dviprasmiškų Jakubėno eilėraščių aš atsimenu eilėraščių „**Laikrodėlis**“ ir „**Paukštelis**“. (...) Eilėraščių „**Laikrodėlis**“ Jakubėnas skaitė literatūros vakare Kauno universitete. Tame vakare dalyvavau ir aš, maždaug 1945 m. rudenį. Kiek atsimenu, šitame eilėraštyje jis vaizdavo atskirų Raudonosios armijos karių veiksmus, kurie atiminėjo iš gyventojų laikrodžius (...) Eilėraščių „**Paukštelis**“ Jakubėnas skaitė toje pačioje universiteto salėje, tame pačiame, arba kitame literatūros vakare. Kiek atsimenu nurodytą eilėraščių, jame Jakubėnas išreiškė viltį, kad ateis laikas, kai grįš Sovietų valdžios organų represuoti lietuviai, kurie pabėgo su vokiečiais. Toks yra mano įspūdis, ar tikrai jis to norėjo man nėra žinoma. Tiesioginiai žodžiais jis to nesakė*“. Apklausė LTSR VSM vyr. tardytojas kapitonas Saakijan. Įdomi detalė, kad A. Venclova kaip savo namų adresą nurodo Donelaičio g. Nr. 9, buvusius teisininko ir XIII Lietuvos Respublikos Vyriausybės kabineto Ministro Pirmininko Mykolo Šleževičiaus namus Kaune, kur vėliau buvo įkurtas P. Cvirkos muziejus. (K-1 ap. 58, b P 4465, l. 61, 61 a.v., 62). A. Venclova yra vienintelis iš Rašytojų sąjungos darbuotojų teigia asmeniškai girdėjęs K. Jakubėno viešai skaitomas eiles.

2. Papildomi LTSR Tarybinių rašytojų sąjungos dokumentai, kompromituojantys K. Jakubėną

Byloje P 4465 taip pat yra įsegtas išrašas iš LTSR Tarybinių Rašytojų sąjungos valdybos 1946 m. kovo 24 d. posėdžio, kuriame Rašytojų sąjungos valdyba K. Jakubėną [**už akių ir jam nedalyvaujant ir į protokolą neįrašant argumentų**] nutarė pašalinti iš LTSR Tarybinių Rašytojų sąjungos už „veiksmus, formuluotus TSRS Rašytojų Sąjungos įstatų III sk. § 5 b punktas“. Atskirame lape pateikiamas ir to punkto paaiškinimas rusų kalba, jog iš Rašytojų sąjungos jos narį galima pašalinti, „*jei nario veikla prieštarauja socializmo statybos interesams ir Tarybinių rašytojų sąjungos uždaviniams*“. (K-1 ap. 58, b P 4465, l. 89, 90).

Ankstesnėje pažymoje nurodėme, jog A. Venclova K. Jakubėno suėmimo metu buvo ne tik LTSR Tarybinių Rašytojų valdybos narys, bet ir Kauno Rašytojų sąjungos atsakingasis sekretorius, jam 1946 m. kovo 27 d. LTSR Tarybinių Rašytojų sąjunga raštu pavedė perduoti K. Jakubėnui informaciją apie pastarojo pašalinimą iš sąjungos narių tarpo bei paimti iš rašytojo jo sąjungos nario bilietą. (CVLLMA f 34, ap. 1, b. 22, l. 3).

Taip pat minėjome, jog Literatūros ir meno archyve yra saugomas 1946 m. balandžio 8 d. K. Jakubėno toks pareiškimas Lietuvos TSR Rašytojų sąjungai: (...) *Jei Sąjungos valdybos nariai pasisakė dėl mano, kaip Lietuvos TSR Rašytojų sąjungos nario, poelgių ir juos, kaip protokole pažymėta, kruopščiai išnagrinėjo, tai, manau, galėjo ir mane painformuoti, kokiais būtent*

poelgiais aš kaltinamas. Galimas dalykas, kad aš būčiau galėjęs dėl jų pasiaiškinti, o tuo atveju, jei kaltinimai būtų teisingi, man irgi pravartu juos žinoti, kad ateityje, net ir nebūdamas Tarybinių Rašytojų Sąjungos nariu, netinkamų poelgių nepakartočiau. Prašau Sąjungos Valdybą mano klausimą persvarstyti iš naujo, iššaukiant mane į posėdį ir leidžiant man pasiaiškinti“. Ant šio dokumento įrašyta tokia rezoliucija: „Griciui. Atsakyt K. Jakubėnui, kad Valdyba nemato reikalo pateikti jo klausimo persvarstyti. Ir viskas. P. Cvirka“.

(Rašytojas pokario metais, Dokumentų rinkinys, Vilnius, Vaga, 1991, p. 41). Šių dokumentų ir įvykių savo liudijime A. Venclova nemini.

Byloje P 4465 pridėta ir parodymuose įvertintos kaip „antitarybinės“ K. Jakubėno dviejų puslapių mašinraščio kalbos **Pirmajame LTSR Tarybinių rašytojų suvažiavime IŠRAŠAS**. Antrojo lapo pabaigoje – žyma: „Išvertė LTSR VSM Ypatingosios dalies vertėja Liniova“.

(K-1 ap. 58, b P 4465, l. 130, 131).

Iš Rašytojų suvažiavimo protokolo [vykusios 1945 m. spalio 24-25 d.] K. Jakubėno kalba buvo išplėšta, todėl literatūrologai iki šiol ją cituodavo tik iš antrinio šaltinio - amžininkų prisiminimų nuotrupų. K. Jakubėno kalbos tekstas nebuvo skelbtas.

Svarbu pažymėti, kad prie kalbos teksto prisegtas ir trečias tos pat VSM vertėjos Liniovos į rusų kalbą išverstas lapas, pavadinimu: „Draugo Korsako atsiliepimai apie Jakubėną“. Šio dokumento tekstas pradedamas ištrauka iš Pirmajame LTSR Tarybinių Rašytojų suvažiavime pasakytos K. Korsako kalbos:

„Tiesa, kai kas iš dalyvavusių diskusijose kalbėjo su tam tikru atsargumu, pav. drg. Jakubėnas. Jis sulaukė daug oponentų, ir aš nebenorėčiau ilgai ties tuo klausimu apsistoti. Man tik atrodo, kad drg. Jakubėno kalba mūsų suvažiavimo tribūnoje su pabrėžtinu humoru, su piktu sarkazmu ir iškreiptu neobjektyvumu neatitiko tos tribūnos orumo“. (K-1 ap. 58, b P 4465, l. 133).

3. LTSR Tarybinių Rašytojų sąjungos valdybos narių liudijimai teisme: P. Cvirka, K. Korsakas, J. Baltušis

Bene svarbiausias bylos dokumentas yra niekur nepublikuoti liudytojų P. Cvirkos, K. Korsako ir J. Baltušio parodymai K. Jakubėno teisme **1946 m. gruodžio 27 d.** Pažymėtina, kad A. Venclovos parašo tarp teisme dalyvavusių LTSR Tarybinių Rašytojų sąjungos narių nėra. 1946 lapkričio pabaigoje jis buvo paaukštintas pareigomis ir pradėjo dirbti SSSR Rašytojų sąjungos sekretoriате.

Byloje saugomas teismo sekretorės Kaškovos (specialiame baudžiamosios bylos 117 61/c Teismo posėdžio protokolo formuliare) ranka užpildytas dokumentas, kuriame surašyti tokie **liudininko P. Cvirkos parodymai teisme:**

“po Lietuvos išvadavimo iš vokiškųjų grobikų, jis [K. Jakubėnas] buvo priimtas į Tarybinių Rašytojų sąjungą. Jis pradėjo rašyti neaiškaus politinio pobūdžio eilėraščius. Rašytojų sąjungos narių kolektyvas ne kartą Jakubėną perspėjo, jam sakė, kad dabar vyksta klasių kova ir tokių eilėraščių rašyti negalima. Man žinomi jo eilėraščiai „Laikrodis“ ir „Raudonarmietis“. Tų eilėraščių turinys buvo apie tai, kad broliai lietuviai gyvena prastomis sąlygomis Sibire. Mus nustebino toks eilėraščių turinys. Jis eilėraščius skaitė universitete vakarų metu, reakcinė studentų dalis juos sutikdavo aplodimentais. Suvažiavime aš taip pat buvau. Jakubėno pasisakymas buvo chaotiškas, nebuvo sakomos aštrios politinės frazės, bet

pasiskakymo turinys reiškė nepasitenkinimą, atšalimą ir rašytojų, ir tarybų valdžios atžvilgiu“ (versta iš rusų k. cit iš K-1 ap. 58, b P 4465, l. 119, 119 a.v., 120).

P. Cvirka teisme įvardija eilėrašį „**Raudonarmietis**“, kurio ligi tol savo [ranka rašytame] liudijime neminėjo nei jis pats, nei joks kitas bylos liudininkas.

4. Išrašai iš kitų kaltinimų pagrindų suimtųjų tardymų J. Nausėdas ir „Tautinės Lietuvos Tarybos“ nariai: S. Gorodeckis, J. Noreika, O. Lukauskaitė-Poškienė

Byloje P-4465 įsegti ir kitų keturių, jau anksčiau kitų kaltinimų pagrindų suimtų ir Vilniaus VSM kalėjime tardomų liudininkų: Stasio Gorodeckio, Onos Lukauskaitės-Poškienės, Jono Noreikos ir Juozo Nausėdo parodymai.

Verta paminėti, kad **1946 m. kovo 20 d.** vykusio tardymo metu S. Gorodeckis pasakęs, jog „Tautinė Lietuvos taryba“ galvojusi parengti „Kreipimąsi į pasaulio tautas“ ir panaudoti K. Jakubėną išvežti jį į Vokietiją bei kad S. Gorodeckis apie tai kalbėjosi su kita suimtąja - O. Lukauskaite-Poškiene. O. Lukauskaitė-Poškienė **1946 m. balandžio 6 d.** vykusio tardymo metu liudijo, kad K. Jakubėnas yra nakvojęs jos namuose Vilniuje ir ten matėsi su atsitiktinai užsukusiais S. Gorodeckiu ir J. Noreika, bet jokių politinių ar dalykinių kalbų su K. Jakubėnu nebūta. Jonas Noreika (parodymai iš **1946 m. balandžio 8 d.** tardymo) sakęs, kad buvo sutikęs K. Jakubėną O. Lukauskaitės-Poškienės bute, bet **apie jokią pagrindinę veiklą jie su K. Jakubėnu nekalbėję. Pažymėtina, kad visi „Tautinės Lietuvos tarybos“ nariai pabrėžė jokių užduočių K. Jakubėnui nedavę ir su juo nei apie politiką, nei apie tarybos planuojamą veiklą nekalbėję. 1946 m. liepos 16 d.** O. Lukauskaitė, sena K. Jakubėno pažįstama, paklausta apie K. Jakubėno poeziją sakė, kad žavėjosi jo eilėraščiu „**Laikrodėlis**“, nes jame poetas džiaugiasi, kad širdis tiks kaip laikrodėlis ir kad tos širdies dar niekas neišplėšė. Ji sakiusi K. Jakubėnui, kad už tokį eilėrašį jį gali suimti, todėl jį raginusi išvažiuoti iš Lietuvos. Jakubėnas sakęs neturįs tokių galimybių.

Byloje P-4465 taip pat yra įsegtas išrašas iš kitu pagrindų suimto VSM kalinio Juozo Nausėdo bylos: 1946 m. spalio 31 d. duoti parodymai apie tai, kad K. Jakubėnas 1936 m. buvo eseras (K-1 ap. 58, b P 4465, l. 41, 42).

5. LTSR VSM Kaltinamoji išvada

1946 liepos 22 d. surašyta kaltinamojoji išvada, kuri buvo pateikta teismui. Išvadoje rašoma: „Žinodami priešiškas K. Jakubėno nuostatas prie Sovietų Sąjungą, 1946 m. kovo mėnesį likviduotos „Lietuvos Tautinės tarybos“ nariai planavo panaudoti jį persiuntimui į užsienį su užduotimi pristatyti antisovietinį atsišaukimą, skatinantį intervenciją į SSSR“. (...) Pateiktu kaltinimu Jakubėnas iš dalies prisipažino kaltas, jį demaskuoja liudininkų: CHURGINO, KORSAKO, BALTUŠIO, CVIRKOS, VENCLOVOS parodymai, o taip pat ir kaltinamųjų: LUKAUSKAITĖS-POŠKIENĖS, GORODECKIO, NOREIKOS, NAUSĖDO parodymai, akistatos su kaltinamaisiais: LUKAUSKAITE-POŠKIENE, GORODECKIU ir daiktiniais įrodymais“. [Didžiosios raidės rašomos dokumente, (K-1 ap. 58, b P 4465, l. 103)].

6. Daiktiniai įrodymai

Daiktiniai įrodymai ir yra du K. Jakubėno ranka (1946 m. liepos 7 d.) užrašyti bei į rusų kalbą išversti ir mašinėle išspausdinti eilėraščiai, (K-1 ap. 58, b P 4465, l. 44, 45, 46, 47):

Eilėraštis „Laikrodėlis“

Išsiėmęs laikrodėlį
Žiūriu ir stebiuos
Kaipgi jis dar išsilaikė
Šitokiuos laikuos.
Man širdis kaip laikrodėlis
Plaka nuolatos
Ir džiaugiuos, kad iš krūtinės
Neištraukė jos.
(K-1 ap. 58, b P 4465, l. 46).

Eilėraštis „Paukštėlis“

Ar sugrįši tu mielas paukšteli
Ties mielosios mažu langeliu
Ar paguosi ją savo giesmelėm
Savo saldžiu skardžiu balseliu

Pasakyk, kad aš gyvas ir sveikas
Laisvos dienos nuslinko toli
Kad laukuos jau pavasario laikas
Ūžia, gaudžia berželiai žali.
Pasakyk, kad javai sužaliavo
Ir lankoj šienapjūtė arti
O kad grįžtų į tėviškę savo
Tie, kas buvo iš jos išstremti
Žvilgsnis krypsta į dulkiną kelią
Akys ašarų drėksta rasa
Ar gyva dar brangioji gėlelė
Ar žydės ji šaly svetimoj
Ar parlėksi tu mielas paukšteli
Ar galėsi žinelę man duot
Ar gyva dar skaisčioji gėlelė
Ar galėsiu aš ją išvaduot?
(K-1 ap. 58, b P 4465, l. 44).

7. SSSR Aukščiausiojo teismo sprendimas

Kaip jau minėjome anksčiau pateiktoje pažymoje, P. Cvirka bei jo vadovaujamos LTSR Tarybinių rašytojų sąjungos narių parodymais remiantis [kaltinamojoje išvadoje Rašytojų sąjungos narių parodymai yra išskirti ir nurodyti pagal bylos puslapius: 49-62], LTSR Aukščiausias Teismas nubaudė K. Jakubėną penkeriais metais lagerio už antitarybinę veiklą [RTFSR BK straipsnis 58-10 str. 2].

Tačiau SSSR Aukščiausiajam teismui pateikus apeliaciją, SSSR Aukščiausiojo teismo taryba nustatė, kad ir eilėraščiai, ir K. Jakubėno kalba Rašytojų suvažiavime „**nebuvo antitarybiniai**“.

To sprendimo ir LTSR Valst. Saugumo ministro nutarimo pagrindu 1947 m. balandžio 24 d., „LTSR VSM tardomosios dalies 1-ojo skyriaus tardytojas – kapitonas Saakjan, peržiūrėjęs tardomąją bylą (...) nutariau: Tardomąją bylą Nr 7417, kuria kaltinamas JAKUBĖNAS Kazys (...) **nutraukti ir suimtąjį Jakubėną paleisti.** (...) Šio nutarimo kopiją pasiųsti LTSR prokuroro žiniai ir TSRS VRM KARLAGO, Karagandos geležinkelio viršininkui – vykdyti. Parašai: LTSR VSM 1-ojo skyriaus virš[ininko] pav[aduojuojas], papulkininkis Čelnokov ir LTSR VSM tardymo skyriaus viršininkas papulkininkis Soloid. (K-1 ap. 58, b P 4465, l. 135, 136).

Apie metus iškalėjęs [tame tarpe septynis mėnesius Karagandos-Dolinskajės anglies šachtose Kazachstane dirbęs prievartinį vergišką darbą] K. Jakubėnas buvo paleistas į laisvę 1947 m. birželio mėnesį. Į Lietuvą K. Jakubėnas grįžo 1947 m. rugpjūčio mėn., po P. Cvirkos mirties.

Daiva Vilkelyste daiva.vilkelyte@genocid.lt